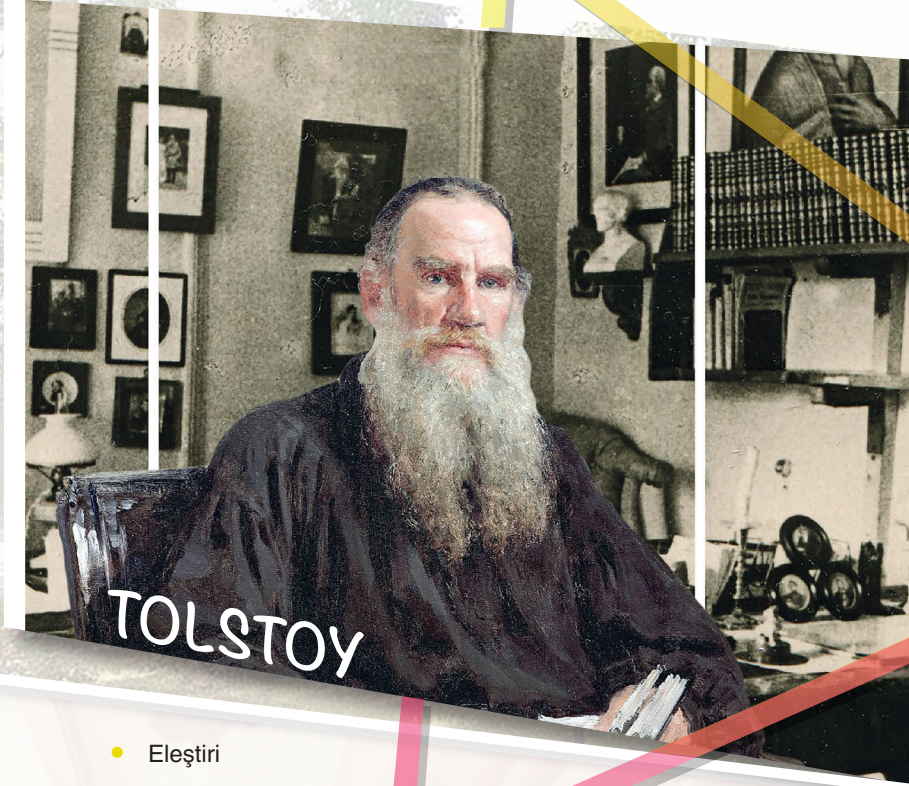

DİLİN ZENGİNLİĞİ

- Dilin Zenginliği
- Roman
- Cümle türleri
- Tiyatro
- Eleştiri
- Otobiyografi
- Anlatım bozuklukları

ANAHTAR KAVRAMLAR

- roman
- eleştiri
- otobiyografi
- üslup
- anlatım teknikleri
- tiyatro
- anlatımın özellikleri
- cümle çeşitleri

İLİŞKİLENDİRME

Hikâye türünün genel özellikleri ve yapı unsurları, anlatmaya bağlı metinlerde kullanılan anlatım biçimleri; öğretici metinlerin genel özellikleri, öğretici metinlerde kullanılan düşüncüyü geliştirme yolları, yazılı ve sözlü anlatım aşamaları, şekil bilgisi hakkında sahip olduğunuz bilgi ve beceriler bu temada kullanacağınız bilgiler için altyapı oluşturacaktır.

YENİ MAARİF MODELİ ÇIKTILARI

Bu tema içerisinde günümüze yakın eserlerden örneklerle Yeni Maarif Modeli'nin belirlediği çerçeveye dikkate alınarak öğrencilerin aşağıdaki çıktılara ulaşması hedeflenmiştir.

- Edebî ve öğretici metinlerden hareketle üslup özelliklerini tanıır.
- Üslubu oluşturan unsurlarla ilgili temel bilgileri özümser.
- Üslubun anlatıma ve edebî dilin oluşumuna katkısını fark eder.
- Metnin edebî değerinin ortaya çıkışında üslubun etkisini açıklar.

HAZIRLIK

a. “Üslub-u beyan aynıyle insan” sözünün anlamını tahmin ediniz.

b. Yakın bir arkadaşınızın size bir olayı nasıl anlattığını taklit ederek gösteriniz.

Üslup: Eda, biçem, stil, ifade tarzı, anlatış yolu. Başka bir ifadeyle, zihinde doğan buluşun düzenlendikten sonra ortaya konulma tarzıdır **üslup**. Bir yazarın duyuş ve düşüncesinin dile yansımalarına, dili kendine özgü kullanım biçimine de **üslup** denir. Bir metindeki cümlelerin uzunluğu, kısalığı, kelimelerin seçilişi, eda ve ahenkteki farklılıklar üslubun özelliklerindendir. Eserin oluşumunda, üslubun belirleyici bir katkısı vardır. Eserin kıymet kazandıran veya onun değerini eksiltten bir özelliktir üslup. Recaizade Ekrem’in “Herkes yazı yazar ama her yazar, üslup sahibi değildir.” tespiti doğrudur. Buffon, üslubun önemini ve eserdeki yerini şu şekilde anlatır: “Yalnız iyi yazılmış eserler sonradan gelenlere kalır.

Bilgi çokluğu, olgu garipliği, buluşlardaki yenilik ölmezliğin garantileri de değildir; eğer bunların bulundukları eserler zevksiz, soyluluktan yoksun, dehasız yazılmışlarsa silinip giderler çünkü bilgiler, olgular, buluşlar kolayca uçar, değişir; böyle olmasa bile daha usta kimselerin kalemile tekrar eser hâline getirilir. Bunlar insanın dışındadır, üslup insanın ta kendisidir. Üslup ne uçan ne kaçan ne de bozulan bir şeydir.”

Üslubun oluşmasında, etkinlik derecesine göre sanatkarın mizacı, eğitimi, yaşadığı dönem, bağlı olduğu ekol, kullandığı dilin özellikleri, anlatılan konunun mahiyeti rol oynar. Bu sayılan etkenlerle birlikte sanatkarın, şairin, yazarın duyuş ve kavrayışına da bağlı olduğu için denebilir ki ne kadar sanatkar, edip varsa o kadar da üslup vardır.

Ekrem, *Talim-i Edebiyat* adlı kitabında üslub-ı sade (yapmacıksız, doğal üslup), üslub-ı müzeyyen (süslü üslup), üslub-ı ali (yüksek üslup) olmak üzere üç çeşit üsluptan bahseder. Modern eleştiride ise üslubu biçimlendiren nedenler göz önüne alınarak yazarın adıyla anılan üslup (Tanpınar üslubu), çağa bağlı olan üslup (Orta Çağ üslubu), konuya bağlı üslup (filozofik), okura bağlı olan üslup (popülist), eserin amacına bağlı üslup (alaylı) gibi sınıflamalar yapılmıştır.

Çeşitli kaynaklarda, üslup çeşidi olarak ya da üslubun bir niteliği olarak şu ibarelere de rastlanır: Akıcı, bayağı, canlı, çocuksu, estetik, hoyrat, içli, özensiz, özentili, renkli, samimi, sürükleyici, süslü, yalın, yapmacık, zarif...

Turan Karataş
Edebiyat Terimleri Sözlüğü

Etkinlik 1

I. “Gök kurşunu. Başım biraz yorgun ve içim titriyor. Gök ışığını benim için kısmış gibi içimde dinlenmek ihtiyacı var, içimde hafif gıcıklayıcı bir tebessüm var. Şimdi İstanbul’un Mütareke’den sonraki ilk günlerini düşünüyorum. Meseret Kiraathanesindekiler bir gün bizim eve toplanmış, propaganda cereyanına bizim de yardım etmemize karar vermişlerdi. Cemal, ateşli ve samimi ruhuyla buna çok inananlardan olmuştu. İhsan daha karamsar, yalnız silah arkadaşlarının yaptığı yapıyordu. Propagandayı millî derdimizin en büyük devası sayıyorduk.”

Halide Edib Adivar, *Ateşten Gömlek*

II. “Canım Selim! Nasıl çırpınmışsın bir yere tutunmak için: Burhanların ortasında neler hissetmişsin! Onlara okuyamamışsındır bu yazıyı. Çizgili bir defterden koparılmış kâğıtlara yazılmış, sekiz sayfa. Alay ederdi bu satırları okusaydı Burhan. Neden dövmemiş bu herifi? Elimden nasıl kaçırdım? Bir de adresini aldım üstelik. Ben aşağılık sahtekârın biriyim. Kendime bile sahtekârlık ediyorum, dolandırıyorum kendimi. Duvarı yumrukladı, elini acıttı. Daha beter ol sahtekâr ruh! Ne diyor bu herif Selim için? Koltukta otururken kulağına gelen sözleri hatırladı: Bu toplumla ilişkisini kaybetmiş, yaptığı işe ve yaşadığı düzene yabancılaşmışmış. Tersini ispat edeceğim! Hepinize göstereceğim!”

Oğuz Atay, *Tutunamayanlar*

a. Yukarıdaki parçaların temalarını belirleyiniz.

b. Yukarıdaki parçaları Turan Karataş’ın “üslup” maddesine göre yorumlayınız.

OKUMA: ROMAN

a. Tarih ve edebiyat arasında ne tür bir ilişki olabilir, yorumlayınız.

b. Tarihî roman türünün gerçeklik ve kurgusalılık açısından değerlendiriniz.

BEYAZ KALE

Venedik'ten gemi ile Napoli'ye giden 23 yaşındaki Floransalı mühendis, bu deniz yolculuğu sırasında Osmanlı denizcileri tarafından esir alınıp İstanbul'a getirilir. Floransalı genç, esir düşmemek için kendini hekim olarak tanıtır. Fakat bu genç; astronomi, matematik, fizik ve resim sanatına ilgi duymuş, tıptan ise anlamayan biridir. Buna rağmen İstanbul'daki zindanlarda hekimlik yapmaya başlar. Bu Floransalı mühendis, basit bir sağlık sorunu olan Paşa'nın hastalığını iyileştirir ve Paşa'nın dikkatini çeker. Paşa, bu köleyi kendisine çok benzeyen bir Hoca ile tanıştırrır. Paşa'nın oğlunun bir düğün töreni vardır. Paşa, bu Venedikli kölenin bir bilgin olduğunu söyleyerek oğlunun düğünü için havai fişek yapılmasını ister. Hoca ile köle, Paşa'nın oğlunun düğünü için havai fişek yapmaya başlarlar. Bu arada birbirlerini iyi tanıyıp ölçmeye başlamışlardır.

Az sonra benim girdiğim kapı açıldı ve onu içeri çağırdılar. Beklerken bunun ustaca düzenlenmiş bir şaka değil, benim sıkıntılı aklımın kurgusu olduğunu düşündüm. O günlerde sürekli hayal görüyordum çünkü: Eve dönüyordum, herkes beni karşılıyormuş, beni hemen bırakıyorlarmış, aslında hâlâ gemide kamaramda uyuyordum, bütün bunlar bir rüyaymış türünden teselli masalları. Bunun da o masallardan biri olduğunu ama gerçekleştiğini ya da her şeyin bir anda değişip eski düzenine döneceğinin bir belirtisi olduğunu düşünmek üzüyordum ki kapı açıldı, beni çağırdılar.

Paşa, benzerimin az ötesinde, ayakta idi. Eteğini öptüdü; hatırımlı sorunca hücrede çektiğim sıkıntılardan, ülkeme dönmek istediğimden söz edeyim, diyordum, beni dinlemedi bile. Paşa hatırlıyormuş, ona bilimden, astronomiden, mühendislikten anladığımı söylemişim; peki ya gökyüzüne fırlatılan o fişeklerden, baruttan anlıyor muyummuş hiç? Hemen anladığımı söyledim ama bir an ötekiyle göz göze gelince bana bir tuzak hazırladıklarından kuşkulandım.

Paşa yapacağı düğünün eşsiz olacağını söylüyordu, bir de fişek gösterisi hazırlatacaktı ama bundan öncekilere hiç benzememeliymiş yapılacak şey. Bundan önce, Sultan'ın doğumunda, sonradan ölen bir Maltalının ateşbazlarla hazırladığı gösteride, Paşa'nın yalnızca "Hoca" dediği benzerim de çalışmış, bu işi biliyormuş biraz ama Paşa benim de ona yardım edebileceğimi düşünmüş. Birbirimizi tamamlayacakmışız! İyi bir gösteri yaparsak Paşa bizi sevindirecekti. Sırasıdır diye istediğimin ülkeme geri dönmek olduğunu söylemeye kalktım, gardiyanların kullandığı kelimelerle konuşuyordu, aptal aptal bakmış olmalıyım, bir kahkaha attı. "Hoca" dediği benzerime döndü sonra: Sorumluluk ondaymış. Çıktık.

Sabah, benzerimin evine giderken ona öğretilebilecek hiçbir şeyimin olmadığını düşünüyordum. Ama onun da bilgisi benden fazla değilmiş. Üstelik bilgilerimiz birbirini tutuyordu da: Bütün sorun iyi bir kâfuri karışımı elde etmektir. Bunun için yapılacak şey, terazi ve ölççeklerle tartıp dikkatle hazırladığımız karışımları geceleri Surdibi'nde ateşlemek ve gördüklerimizden sonuç çıkarmaktır. Hazırladığımız fişekleri, bizi seyreden çocukların hayran oldukları adamlarımıza ateşletirken biz, çok sonraları, gün ışığında o inanılmaz silah için çalışırken yaptığımız gibi karanlık ağaçların altında dikilir, merak ve heyecanla sonucu beklerdik. Sonra, kimi zaman ay ışığında kimi zaman kör karanlıkta, küçük bir deftere ben gördüklerimizi yazmaya çalışırdım. Gece ayrılmadan önce Hoca'nın Haliç'e bakan evine dönüyor ve sonuçlar üzerine uzun uzun konuşuyorduk.

Bir gece olağanüstü bir yüksekliğe tırmanan bir fişegin verdiği zafer heyecanıyla Hoca söyledi: Bir gün, ta Ay'a kadar gidecek bir fişek bile hazırlayabilirmiş; sorun yalnızca gerekli barut karışımını bulmak ve bu barutu taşıyabilecek hazneyi dönebilmekmiş. Ay'ın çok uzakta olduğunu söylüyordum, sözümü kesti, o da biliyormuş Ay'ın çok uzakta olduğunu ama Dünya'ya en yakın yıldız da o değil miymiş? Ona hak verince sandığım gibi rahatlamadı, daha da huzursuz oldu ama başka bir şey de söylemedi. İki gün sonra, bir gece yarısı yeniden sordu: Ay'ın en yakın yıldız olduğundan nasıl bu kadar emin olabiliyormuşum? Belki de bir göz yanılmasına kaptırıyormuşuz kendimizi. O zaman ona, gördüğüm astronomi eğitiminden ilk defa söz ettim, Ptoleme kozmografyasının temel kurallarını kısaca anlattım. Merakla dinlediğini görüyordum ama merakını açığa vuracak bir şey söylemekten çekiniyordu. Bir süre sonra, ben susunca Batlamyus hakkında kendisinin de bilgisi olduğunu ama bunun Ay'dan daha yakınlarda bir yıldız olabileceği konusundaki kuşkusunu değiştirmeyeceğini söyledi. Sabaha doğru, o yıldızdan, varlığının kanıtlarını şimdiden elde etmiş gibi söz ediyordu.

Ertesi gün, elime kötü bir el yazısıyla yazılmış bir kitap tutuşturdu. Yetersiz Türkçeme rağmen sökebildim: Almagest'in, sanırım, kendisinden değil, başka bir özetinden çıkarılmış ikinci bir özetiydi; beni yalnızca gezegenlerin Arapçaları ilgilendirdi, onlara da o sırada ısınacak gibi değildim. Hoca, bir kenara bırakıverdiğim kitabın beni heyecanlandırmadığını görünce öfkeleni. Yedi altın vermiş bu cilde, kendimi beğenmişliği bırakıp sayfalarını çevirip bir göz atmam doğru olurmuş. Uslu bir öğrenci gibi sabırla yeniden açtığım kitabın sayfalarını çevirirken ilkel bir şemaya rastladım. Dünya'ya göre gezegenler, basit çizgilerle çizilmiş kürelere yerleştirilmişti: Gerçi kürelerin yerleri doğruydum ama aralarındaki düzen konusunda ressamın hiçbir düşüncesi yoktu. Sonra, Ay'la yeryüzü arasında, küçük bir gezegen çarpı gözümü; biraz dikkat edince bunun el yazmasına sonradan eklendiği mürekkebinin tazeliğinden anlaşıyordu.

Yazmayı sonuna kadar karıştırdıktan sonra Hoca'ya geri verdim. Bana, o küçük yıldızı bulacağını söyledi; şaka yapar hâli yoktu hiç. Bir şey söylemedim, benim kadar onun da sınırlarını bozan bir sessizlik oldu. Başka hiçbir fişegi, sözü astronomiye getirebilecek kadar yukarı tırmandıramadığımız için bu konu bir daha açılmadı. Kendi küçük başarımız, sırrını elde edemediğimiz bir rastlantı olarak kaldı.

Ama ışığın ve alevin şiddeti ve parlaklığı konusunda çok iyi sonuçlar alıyor, başarımızın sırrını da biliyorduk: Hoca tek tek gezdiği İstanbul aktarlarının birinde, dükkâncının da adını bilmediği bir toz bulmuştu; mükemmel bir parlaklık veren bu sarımsı tozun kükürtle göz taşı karışımı olduğuna karar verdik. Sonraları, parlaklığa renk versin diye toza akla gelebilecek her maddeyi karıştırdık ama birbirine yakın bir kahverengiyle, soluk bir yeşilden başka bir şey elde edemedik. Hoca'nın dediğine göre bu kadarı bile, şimdiye kadar İstanbul'da yapılanların en iyisiymiş.

Düğünün ikinci gecesi yaptığımız gösteri de öyleymiş, herkes öyle söyledi bunu, arkamızdan dolaplar çevirerek işimizi elimizden almak isteyen düşmanlarımız bile. Haliç'in karşı kıyısından, padişahın bizi seyretmeye geldiğini söyledikleri zaman çok heyecanlandım, bir şey ters gidecek, yıllarca ülkeme dönemeyeceğim diye ödüm kopuyordu; başlayın, dedikleri zaman dua ettim. Önce konukları selamlamak ve gösteriye hazırlamak için dimdik tırmanan renksiz fişekleri ateşledik; hemen arkasından Hoca'yla "değirmen" dediğimiz çemberli düzeni harekete geçirdik; gök bir anda kırmızı, sarı ve yeşil oldu, korkunç da bir gürültü, beklediğimizden de güzeldi; fişekler fırladıkça çember hızlanarak döndü, döndü ve birden etrafı gün gibi aydınlatarak durdu. Bir an kendimi Venedik'te sandım, sekiz yaşındaydım, böyle bir gösteriyi ilk defa seyrediyordum ve şimdiki gibi mutsuzdum çünkü yeni kırmızı elbisemi bana değil, önceki gün üstü başı kavgada yırtılan ağabeyime giydirmişlerdi. Fişekler de o gece giyemediğim ve bir daha giymemeye yemin ettiğim bol düğmeli elbisemin kırmızısıyla patlıyorlardı, düğmeler de ağabeyime dar gelen elbiseyle aynı renkti.

Sonra çeşme dediğimiz düzeni harekete geçirdik, beş adam boyu yüksekliğindeki bir çatının ağzından alevler dökülmeye başladı, karşı kıyıdakiler alev olduklarını daha iyi görüyor olmalıydılar, sonra, çeşmenin ağzından fişekler fışkırmaya başlayınca bizim kadar heyecanlanmış olmalılar ama heyecanlarının yatışmasını istemiyorduk: Haliç üzerindeki salları kırıptadılar. Önce, mukavva kuleler ve hisarlar, burçlarından fişekler salarak geçerken yanıp tutuştu; bunlar geçmiş yıllardaki zaferleri temsil ediyorlarmış! Benim esir düştüğüm yılın gemilerini geçirirken öteki gemiler yelkenimizi fişek yağmuruna tuttu; böylece, ben, esir düştüğüm günü bir daha yaşadım. Mukavva gemiler yanıp batarlarken iki kıyıda da "Allah, Allah!" diye bağırdılar. Sonra, ağır ağır ejderhalarımızı geçirdik; burun deliklerinden, ağızlarından, kulaklarından alevler fışkırıyordu. Birbirleriyle dövüşe tutuşturduk onları; tasarladığımız gibi, önce yenilemediler; kıyıda attığımız fişeklerle havayı daha da kızıştırdık, sonra gök biraz kararınca salları içindeki adamlarımız çarkları harekete geçirdiler ve ejderhalar ağır ağır göğe doğru yükselmeye başladılar; işte, hayretle, korkuyla bağlaşıyorlardı; ejderhalar gürültüyle yeniden birbirlerine girince sallardaki bütün fişekler ateşlendi; yaratıkların gövdesine yerleştirdiğimiz fitiller de tam zamanında yakılmış olmalı ki ortalık istediğimiz gibi tam bir cehennem yerine döndü.

Hoca ile köle verilen görevi yerine getirmişler, Paşa'nın oğlunun düğününde çok güzel bir havai fişek gösterisi yapmışlardır. Bir gün, Paşa, köleye Müslüman olmazsa idam edeceğini söyler ama köle dinini değiştirmeyi kabul etmez. Köle, idam edilecekken Hoca yetişir ve köleyi idamdan kurtarır. Bunun üzerine Hoca, köleyi kendisine armağan etmesi için Paşa'ya rica eder. Bunun üzerine Paşa, köleyi Hoca'ya armağan eder.

Hoca da Venedikli bilgin köle gibi ilimle, keşiflerle ve astronomi ile ilgili biridir. Venedikli köle ile pek çok proje üreten Hoca, Venedikli köle ile değişik bir efendi-uşak ilişkisi kurmuşlardır. Hep beraber düşünmekte, tasarlamakta ve birlikte teoriler üretmekte ve tartışmaktadırlar. Hoca ile birlikte bir namaz saati yapmaya da çalışmışlardır. Hoca'nın hayali, bir rasathane ya da bir bilimevi kurmaktır.

Bu aralarda bir veba salgını da çıkmış, Hoca ile köle bu salgının önüne geçmeyi başarmışlar, padişaha yakınlaşmışlardır. Hoca'nın kafasında tasarladığı silahı yapmak için bu çok büyük bir fırsat olmuştur. Hoca, padişaha kafasındaki silah projesinden bahseder. Bu silahın yapımına onay verilince Hoca, saraya daha az gidip bu silah projesi ile uğraşmaya başlamıştır. Venedikli köle ise her gün saraya gider. Silahın yapımı dört yıl sürmüştür. Bu süreç sırasında köle yiyip içip şişmanlamış, hayatın zevklerine önem veren biri olmuştur. Artık Venedik, Floransa anılarını bile unuttur.

Hoca'nın yaptığı silah, Beyaz Kale denilen kalenin fethedilmesi için kullanılacaktır. Silahın yapılması için servetler tüketilmiştir. Fakat bu silah, savaşta işe yaramaz ve çamura saplanıp kalır. Bunun üzerine padişah, Hoca'yı çadıra hapsedirir. Hoca, Venedikli ile yer değiştirip onun kimliğini üstlenir, Venedikli ise Hoca rolünde İstanbul'a gelmiştir. Daha sonra saraydan kopan Venedikli köle, dört çocuğu ile birlikte gelip Gebze'ye yerleşir. Köle, Hoca'yla geçirdiği günleri anlatan kitap yazmaya başlar. Bir gün İstanbul'dan evine bir atlı gelir. Bu atlı kendisini buraya Hoca'nın gönderdiğini, Hoca'nın bir yığın kitap yazdığını, zengin olduğunu ve hatta kölenin nişanlısı ile evlendiğini ve onların evlerine taşındığını anlatır. Yeni yazdığı kitabın adı ise "Orada Tanıdığım Bir Türk"tür. Köle de o atlıya kendi yazdığı kitabı verip Hoca'ya götürmesini ister.

Orhan Pamuk
Beyaz Kale

Etkinlik 2

a. *Beyaz Kale* adlı romandan alınan bu olayların geçtiği zaman, mekânın özelliklerinden yola çıkılarak tespit edilebilir mi?

b. *Beyaz Kale* adlı parçadaki kahramanların olay akışını etkileyen özelliklerini belirleyiniz.

c. Aşağıdaki parçada anlatılanları, anlatıcı ve bakış açısını değiştirerek yeniden düzenleyiniz.

Bakışlarını üzerimde hissederken aramızdaki benzerliği fark etmemesi beni tedirgin ederdi. Bir iki kere de benzerliği sezdiğini ama bunun farkında değilmiş gibi davrandığını düşündüm. Sanki bana bir oyun oynuyordu, beni küçük bir deneyden geçiriyor, benim anlayamadığım bazı bilgiler ediniyordu. Çünkü ilk günlerde hep öyle bakardı: Bir şey öğreniyormuş, öğrendikçe meraklanıyormuş gibi. Ama bu tuhaf bilgiyi derinleştirmek için bir adım daha atmaya sanki çekiniyordu. Bana sıkıntı veren, evin içini boğucu yapan bu kopukluktu işte! Gerçi çekingenliği beni cesaretlendiriyordu ama rahatlatmıyordu.

d. Okuduğunuz parçadan hareketle romanın konusunu belirleyiniz.

e. Karakterin özelliklerinden yola çıkarak romandaki çatışmalara birkaç örnek veriniz.

Roman; yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olay veya durumların kişi, yer ve zamana bağlı olarak okuyucuda heyecan ve zevk uyandıracak şekilde anlatıldığı uzun, edebî türdür.

- ▶ Romanda bir tema etrafında bir araya gelen birbiriyle bağlantılı olaylar anlatılır.
- ▶ Romanda bir gerçeklik söz konusudur.
- ▶ Romanlarda yazıldıkları dönemin dair ayrıntılar da bulunur.
- ▶ Romanlarda da hikâyede olduğu gibi bölümleri bulunur.
- ▶ Teknolojik ilerleme, romanın basılı olmadan da yayımlanmasını sağlamıştır. E-kitaplar günümüzde yaygınlık kazanmıştır.

Romanın Tarihi

- ▶ Dünya edebiyatında roman türünün ilk örneği Cervantes'in 17. yüzyılın başlarında yayımlanan adlı eseridir.
- ▶ Türk edebiyatına roman türü, Tanzimat Dönemi'nde girmiştir.
- ▶ Roman ile ilgili ilk deneyimler yoluyla kazanılır. Türk edebiyatındaki ilk çeviri roman ise Yusuf Kâmil Paşa'nın Fenelon'dan çevirdiği isimli eserdir.
- ▶ İlk yerli roman, kaleme aldığı *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* adlı eseridir. İlk edebî roman olarak Namık Kemal'in adlı eseri kabul edilir.
- ▶ Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* adlı romanı, realizm akımının etkili olduğu ilk roman kabul edilir.
- ▶ Türk edebiyatında romanın yetkin ve Batılı örnekleri ise Servetifünun Dönemi'nde verilmeye başlanmıştır. Bu anlamda Halit Ziya Uşaklıgil'in yazdığı *Mai ve Siyah* ve *Aşk-ı Memnu* adlı romanlar önemlidir.
- ▶ Millî Edebiyat ve Cumhuriyet dönemlerinde de başarılı roman örnekleri verilmiştir. Roman, günümüzde de en çok yazılan ve okunan edebî türlerdendir.

Roman Türleri

- ▶ Romanlar, ve bağlı oldukları göre sınıflandırılır.

Konularına Göre Romanlar

Macera Romanı

- ▶ Okuru gerilim içinde tutan, anlatılan olayların ve kişilerin sıra dışı özellikler taşıdığı romanlardır.

▶ Alexander Dumas - *Monte Cristo Kontu*

Sosyal Roman

- ▶ Bir toplumdaki sosyal sorunların ve toplumun yapısının anlatıldığı romanlardır.

▶ Yaşar Kemal - *İnce Memed*, Reşat Nuri Güntekin - *Yaprak Dökümü*

Bilim Kurgu Romanı

- ▶ Yakın ya da uzak gelecek ile ilgili hikâyelerin bugün olmayan bilim ve teknoloji unsurları kullanılarak anlatıldığı romanlardır.

▶ Isaac Asimov - *Ben Robot*, Ursula K. Le Guin - *Karanlığın Sol Eli*, Frank Herbert - *Dune*

Tarihi Roman

- Konusunu tarihsel olay ve kişilerden alan romanlardır.

► Tarkan Buğra - *Küçük Ağa*, Mithat Cemal Kuntay - *Üç İstanbul*

Fantastik Roman

- Gerçekleşmesi mümkün olmayan olaylar üzerine kurulan romanlardır.

► J. R. R. Tolkien - *Yüzüklerin Efendisi*, Patrick Rothfuss - *Rüzgârın Adı*

Psikolojik Roman

- Kahramanların ruhsal çözümlemelerinin yapıldığı, iç dünyalarının yansıtıldığı romanlardır.

► Mehmet Rauf - *Eylül*, Peyami Safa - *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu*

Polisiye Roman

- Konusu polisi ilgilendiren ama daha çok da cinayet ve bu cinayetlerin doğurduğu olayları ve durumları konu alan roman türüdür.

► Sir Arthur Conan Doyle - *Sherlock Holmes*, Ahmet Ümit - *İstanbul Hatırası*

Tezli Roman

- Bir görüşü veya düşünceyi savunan roman türüdür.
- Genellikle toplumsal veya siyasal bir sorun konu edilerek, bir teze bağlanıp işlenir.

► Yakup Kadri Karaosmanoğlu - *Yaban*, Nabizade Nazım - *Zehra*

Egzotik Roman

- Uzak ve yabancı ülkelerin doğasını ve insanını anlatan romanlardır.

► Pierre Loti - *İzlanda Balıkçısı*, Refik Halit Karay - *Nilgün*

Edebî Akımlara Göre Roman Türleri

Klasik Roman

- Klasisizme bağlı olarak oluşturulan romanlardır.

► Madame de Lafayette - *Princesse de Cleves*, Fenelon - *Telemak*

Romantik Roman

- Romantizm akımının etkisindeki romanlardır.

- Konusunu tarihten, günlük yaşamdan alan; duygu ve hayallere geniş yer veren romanlardır.

► Victor Hugo - *Sefiller*, Goethe - *Genç Werther'in Acıları*, Namık Kemal - *İntibah*

Realist Roman

- Realizm akımının ilkeleri doğrultusunda yazılan romanlardır.
- Konular günlük yaşamdan alınır ve gözlem, önemli yer tutar.

► Stendhal - *Kırmızı ve Siyah*, Tolstoy - *Savaş ve Barış*

Natüralist Roman

- "Deneyisel roman" olarak da adlandırılan natüralist romanlarda, natüralizm akımının ilkelerine bağlılık söz konusudur.
- Gerçeklere sıkı sıkıya bağlı kalınır, deney ve gözlem yoluyla kişinin ve çevresinin fizyolojik yapısı incelenir.

► Emile Zola - *Germinal*, John Steinbeck - *Fareler ve İnsanlar*, Gazap Üzümleri

Egzistansiyalist Roman

- Egzistansiyalizme (varoluşçuluk) göre insan, kendi özünü bulmalı ve kendi varlığını sorgulamalıdır.
- İnsanı insan yapan, onun kendi kararlarıdır.
- Felsefi roman olarak da bilinir.
- Bu akıma uygun olarak yazılan romanlar da egzistansiyalist romandır.

► Sartre - *Bulanık*, Albert Camus - *Yabancı*, Franz Kafka - *Şato*

Modern Roman

- Bireyin iç dünyasına, ruhuna, bilinçaltına eğilen; simgelere, mitolojiye, mistisizme, nihilizme yönelen; estetik kaygıyla ve insana özgü bir gerçekliği ifade etmek üzere kurgulanan romanlardır.

► Adalet Ağaoğlu - *Ölmeye Yatmak*, Yusuf Atılgan - *Aylak Adam*

Postmodern Roman

- Postmodernizm, sorgulanmadan herkes tarafından kabul edilmesi gereken evrensel değerler olduğu görüşünü reddederek ortaya çıkar.
- Bütünlük yerine gerek bireyler ve kişiliklerin gerek olaylar açısından parçalanmışlıkların öne çıktığı, somut gerçekliğin soyut gerçeklikle iç içe verildiği romanlardır.

► Orhan Pamuk - *Benim Adım Kırmızı*, Umberto Eco - *Gülün Adı*, İtalo Calvino - *Bir Kış Gecesi Eğer Bir Yolcu*

Örnek 1

Aşağıda verilenlerden hangisi konusuna göre roman türleri içinde değerlendirilemez?

- A) Realist roman B) Polisiye roman
C) Fantastik roman D) Tarihî roman
E) Egzotik roman

Örnek 2

Roman, ayrıntılı çözümleme ve betimlemelere dayalı bir edebî türdür. Bir tema etrafında bir araya gelen birbirleriyle bağlantılı olaylar ele alınır. Tarihte yaşanmış olaylar ve tarihî kişiler, yeniden kurgulanarak anlatılır. Roman, gerçek yaşamla bire bir örtüşür. Anlatılanlar temel bir çatışma üzerine kurulur.

Roman türüyle ilgili bu parçada numaralanmış ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Etkinlik 3

Aşağıdaki açıklamalarla roman türlerini eşleştiriniz.

a.	Konuları yabancı ülkelerde geçen romanlardır.	☐	Psikolojik roman	1.
b.	Klasik anlatım biçimlerinin dışına çıkan romanlardır.	☐	Tarihî roman	2.
c.	Gerçekte olamayacak olay ve durumları anlatan romanlardır.	☐	Egzotik roman	3.
d.	Konusunu tarihsel olay ve kişilerden alan romanlardır.	☐	Fantastik roman	4.
e.	Bir görüş veya düşünceyi savunan roman türüdür.	☐	Modern roman	5.
f.	Bireyin iç dünyasına, ruhuna, bilinçaltına eğilen romandır.	☐	Varoluşçu veya felsefi roman	6.
g.	Egzistansiyalizm akımına göre yazılan romandır.	☐	Tezli roman	7.

Etkinlik 4

Türk edebiyatından sinemaya uyarlanmış bir romanı okuyunuz, romanın mı filmin mi daha etkileyici olduğunu sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

Romanın Yapı Unsurları

Olay Örgüsü

- ▶ Romandaki ana olay ve onun etrafında gelişen olayların bütünü **olay örgüsü** olarak adlandırılır. Olaylar; birbirini destekleyen, ilişkisi içinde gelişen bir düzen gösterir.
- ▶ Olay örgüsünün oluşmasında kahramanlar arasındaki mücadeleler, anlaşmazlıklar ve çatışmalar etkilidir. Olay örgüsünü belirleyen çatışma, dir.

Kişiler

- ▶ Romanın olay örgüsündeki olayları gerçekleştiren kahramanlardır.
- ▶ Bunlar gerçek hayatta rastlanabilecek kişilerdir.
- ▶ Bunun yanında kendisine insan özelliği kazandırılmış temsilî varlıklar örneğin hayvanlar, bitkiler, çeşitli cansız varlıklar da şahıs kadrosunun içinde yer alabilir.
- ▶ Roman kahramanları, metinde fiziksel ve ruhsal özellikleriyle ayrıntılı olarak tanıtılır.
- ▶ Olay örgüsünde kişiler, başkahraman ve yardımcı kahramanlar olarak yer alır.
- ▶ Roman kişileri, tip ve karakter olarak sınıflandırılır.

Tip

- ▶ Bağlı bulunduğu statünün, zümrenin, sınıfın özelliklerini gösteren, kendisi gibi olanları temsil eden kişilerdir.
- ▶ Örnek: İdealist öğretmen tipi, cimri tipi gibi.

Karakter

- ▶ Kendi kimliğini ve kişiliğini ortaya koyarak diğerlerinden ayrılan kişilerdir.

Zaman

- ▶ Romanda, olay örgüsünün başlangıcından bitimine kadar geçen süre "zaman"dır.
- ▶ Romanda kronolojik bir zaman akışı izlenebileceği gibi zamansal geriye dönüş ya da zaman atlama gibi tekniklere de başvurulabilir.

Mekân

- ▶ Romanda olayların olduğu, geliştiği çevre veya yere **mekân** denir.
- ▶ Mekân, genellikle kişilerin psikolojik özelliklerini ortaya çıkarmada araç olarak kullanılır.

Romanda Anlatıcı ve Bakış Açısı

- ▶ Romanda anlatıcı; olay veya durumları aktaran, anlatan kurmaca kişidir.
- ▶ **Anlatıcı**; yazarın romandaki olay, kişi, mekân ve zamana ait bilgi ve ayrıntıları anlatma işini devrettiği kişidir.
- ▶ Romanda yazarın dış dünyadan edindiği izlenimlerin ne kadarının okuyucuya nasıl yansıtılacağı, seçilen ile ilgilidir.
- ▶ Romanda üç farklı bakış açısı vardır.

Kahraman Anlatıcının Bakış Açısı

- ▶ Kendisi de olayların içinde yer alan, genellikle romanın birinci derece kahramanı olan anlatıcıdır.
- ▶ Anlatıcının aktardıkları; bu kahramanın bilgisi, ruh hâli, yaşadıkları, gördükleri ve duydukları ile sınırlıdır.
- ▶ Anlatım, çoğunlukla birinci ağızdan yapılır.

Hâkim (İlahi/Tanrısal) Anlatıcının Bakış Açısı

- ▶ Anlatıcı; olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman ve mekân ile ilgili her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilir ve okura sunar.
- ▶ Kahramanların iç dünyaları ve düşüncelerine hâkimdir.
- ▶ Anlatım, üçüncü kişi ağızdan yapılır.

Gözlemci (Müşahit) Anlatıcının Bakış Açısı

- ▶ Romandaki olay örgüsünün tanığı olan anlatıcının bakış açısıdır.
- ▶ Olayları tarafsız bir gözle izler ve gözlemlediklerini sunar.
- ▶ Anlatım, genellikle üçüncü kişi ağızdan yapılır.

Etkinlik 5

Vakit gece yarısını çoktan geçmişti. Hava bulutlu olduğundan birkaç adım ilerisini görmek mümkün değildi. Bu sebeple Topal İsmail büsbütün ağır yürüyor, sakat bacağını zedelememek için arada sırada elektrik fenerini yakarak taşları, çukurları kolluyordu. Görülmek istemediğinden köyün içinden geçmemiş, aşağı mahalle harmanlarından dolaşmıştı.

Bu parçaya göre aşağıdaki tabloyu doldurunuz.

Kişi	
Yer	
Zaman	
Olay	
Bakış açısı	

Roman ve Hikâye Farkı

- ▶ Roman ve hikâye birbirine çok benzeyen iki tür olmasına rağmen aralarında bazı farklar görülür. Bu farklar aşağıda verilmiştir.
- İki tür arasındaki en büyük fark, anlatı uzunluğundadır.
- Romanlar, hikâyelere göre çok daha uzun anlatıdır.
- Hikâyeler genellikle tek bir olay çevresinde şekillenirken romanlarda birbirine bağlı olaylar zinciri vardır.
- Romanlarda kişi ve yer betimlemeleri, hikâyelere göre daha ayrıntılı ve uzundur.
- Romanlarda hikâyelere göre daha uzun bir zaman dilimi anlatılır.

Örnek 3

Aşağıdaki açıklamalardan hangisi parantez içindeki terimle uyuşmamaktadır?

- Romandaki farklı düşüncelere, özelliklere sahip olmaktan veya hayat tarzından dolayı yaşanan anlaşmazlık durumlarına denir. (Çatışma)
- Romanda ele alınan, somutlaştırılarak üzerinde durulan düşünce, durum veya sorundur. (Konu)
- Daha çok toplumsal boyutu ile okuyucunun karşısına çıkan ve kendisi gibi olanları temsil eden kişilerdir. (Anlatıcı)
- Bir metindeki temel duygu veya kavrama denir. (Tema)
- Toplum içinde olmakla birlikte romanda kendi kimliğini ve kişiliğini temsil eden kişilerdir. (Karakter)

Örnek 4

Aşağıdakilerden hangisi romandaki mekân unsuruyla ilgili olamaz?

- İşlenen konunun özelliğine göre çeşitlilik gösterir.
- Kişilerin içinde yaşadıkları, kendi oluşlarını fark ettikleri alandır.
- Romanın temel unsurlarından biridir.
- Kişilerin çevreyi algılayış şekilleri, ruhsal ve ekonomik durumları hakkında okuyucuya ipuçları verir.
- Romanda yalnızca iç mekânın tasvirine önem verilir.

Etkinlik 6

Aşağıdaki tabloda verilen cümlelerdeki anlatıcıları ve bakış açılarını “✓” sembolü ile belirtiniz.

	İlahi Bakış Açısı	Kahraman Anlatıcının Bakış Açısı	Gözlemci Anlatıcının Bakış Açısı
a. Yirmi beş otuz kişi, küçük odanın kenarlarına sıkışıp oturmuşlar; ortada ancak bir buçuk adım eninde ve boyunda bir yer açık bırakmışlardı.			
b. Gözlerini bir müddet denize, bir müddet aya dikti ve sonra birdenbire içini bir sızının kapladığını, ölmek istemediğini anladı.			
c. Babamın dışarıdan gelen kalın öksürüğü hayallerimi sık sık bozdukça hırslanır, çoğu sefer ağlardım.			
d. Henüz on sekiz yaşındaydı ama hayatının sonundaydı; tedavisi mümkün olmayan ölümcül bir hastalığa yakalanmış, kahır içinde başkalarını suçlu bularak eve kapatmıştı kendini.			
e. Barakanın yanına bir kız çocuğuyla bir kadın geldi; kırık basamakların üstüne oturup çıkınını açtı, iki büyük dürüm çıkardı.			

Etkinlik 7

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun kavramlarla tamamlayınız.

- Romanda, ana olayın etrafındaki olayların bütünü oluşturur.
- Romanda olayların geçtiği, kişilerin yaşadığı yer ve çevre olarak adlandırılır.
- Romanda kişiler ve özelliği gösterebilir.
- Romanda, olaylar birbirini destekleyen ilişkisi içinde bir bütünlük oluşturur.
-, romanda olay ve durumları anlatan kurmaca kişidir.

Etkinlik 8

Aşağıdaki ifadeleri “Doğru (D)-Yanlış (Y)” olarak değerlendiriniz.

a.	Romanda kronolojik zaman kesilerek geriye dönüşler yapılabilir.	D/Y
b.	Romanda mekânlar, detaya girilmeden verilir.	
c.	Romanda bir ana olay etrafında gelişip sıralanan olaylar zinciri vardır.	
d.	Romanda mekân ve zaman, olayların gelişimine göre değişiklik göstermez.	
e.	Romanda kişiler, rol dağılımlarına göre başkahraman ve yardımcı kahraman olarak adlandırılır.	
f.	Olay örgüsünün oluşmasında etkili olan kişiler arasındaki anlaşmazlıklar, çatışmayı ortaya çıkarır.	

Etkinlik 9

Aşağıda verilen özelliklerin hangi türe (roman, hikâye) ait olduğunu “✓” sembolü ile belirtiniz.

		Roman	Hikâye
a.	Ayrıntılı betimlemelere yer verilir.		
b.	Birbirine bağlı olaylar zinciri vardır.		
c.	Kişi sayısı azdır.		
d.	Genellikle tek bir olaya yer verilir.		
e.	Anlatmaya bağlı metinlerin uzun olanlarından biridir.		
f.	Olayın geçtiği, kişilerin yaşadığı yerler ve çevre daha ayrıntılı bir biçimde betimlenir.		
g.	Kısa olduğu için anlatım açık, özlü ve yoğundur.		
h.	Şahıs kadrosunda, başkahraman ve yardımcı kahramanlar bulunur.		
ı.	Anlatılan olaylar, uzun bir zaman dilimi içinde gerçekleşir.		

Romanda Anlatım Teknikleri

Anlatma Tekniği

- Temel anlatım yöntemlerinin en eskisidir.
- Anlatma, görülen yaşantı ve görülmeyen yaşantı olmak üzere iki temele yayılabilir.
- Bu teknikte okuyucu ile eser arasına anlatıcı girer.
- Okuyucu, hemen her şeyi anlatıcı kanalıyla görür ve öğrenir.
- Kişi tanıtımı, olay tanıtımı, iç çözümleme ve geriye dönüş tekniklerini kapsar.

Örnek

Öğleden evvel saat on birde Kadıköy'den Köprü'ye hareket eden vapurun güvertesinde iki genç yan yana oturmuş, konuşuyorlardı. Deniz tarafında bulunanı şişmanca, açık kumral saçlı, beyaz yüzlü bir delikanlı idi. Bağa bir gözlüğün altında daima yarı kapalı gibi duran ve eşya üzerinde ağır ağır dolaşan kahverengi miyop gözlerini vakit vakit arkadaşına ve solda, güneşin ziyası altında uzanan denize çeviriyordu. Düz ve biraz uzunca saçları, arkaya atılmış olan şapkasının altından dökülerek sağ kaşını ve göz kapağının bir kısmını örtüyordu. Çok çabuk konuşuyor ve söz söylerken dudakları hafifçe büzülerek ağzı güzel bir şekil alıyordu.

Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*

Kişi Tanıtımı

- Anlatıcı, romandaki kişileri ayrıntılı olarak ayırt edici özellikleriyle okuyucuya sunar.

Örnek

Çakır gözleri çiğ bir ağı yeşilindeydi, küçücüktü, göz çanaklarının dibine saklanmış, gitmişti. Hiçbir yöne bakmaz, insanda her yönü görüyor duygusunu uyandırır. Hiç konuşmaması, gülmemesi kavrulmuş yüzünü biraz daha sertleştirip keskinleştiriyordu. Sivri burnu hep ürperir, kıpır kıpır eder, onu az önce oraya bir burun ustası takmış gibi yüzünde öyle dururdu. Omuzları geniş, boyu kısa, bacakları çarpık, kolları çok uzundu, yere değercesine.

Yaşar Kemal, *Yağmurcu Kuşu*

Olay Anlatımı

- Olaylar, bir anlatıcı tarafından aktarılır. Genellikle birinci ve üçüncü kişili anlatım tercih edilir.

Geriye Dönüş

- Olaylar aktarılırken geçmişe ait olaylar anlatılır. Kronolojik akışın dışına çıkılır.

Örnek

Gök kurşunu. Başım biraz yorgun ve içim titriyor. Gök ışığını benim için kısmış gibi içimde dinlenmek ihtiyacı var, içimde hafif gıcıklayıcı bir tebessüm var. Şimdi İstanbul'un Mütareke'den sonraki ilk günlerini düşünüyorum. Meserret Kıratahanesindekiler bir gün bizim eve toplanmış, propaganda cereyanına bizim de yardım etmemize karar vermişlerdi.

Halide Edib Adıvar, *Ateşten Gömlek*

İç Çözümleme

- Daha çok psikolojik romanlarda görülen bu teknikte anlatıcı, kahramanların duygu ve düşünce dünyasına girerek onların ruh hallerini yansıtır.

Örnek

Kapıyı çalmaya bir türlü cesaret edemiyor, korku ile etrafına bakınıyor, fena bir vaziyete düşmekten ürküyordu.

Özetleme

- Anlatıcının kişi ve olayları özetleyerek vermesidir.

Örnek

Ali Rıza Bey, Babıali yetiştirmelerinden bir mülkiye memuruydu. Otuz yaşına kadar dâhiliye kalemlerinden birinde çalıştı. Belki ölünceye kadar da orada kalacaktı.

Reşat Nuri Güntekin, *Yaprak Dökümü*

Gösterme Tekniği

- Bu teknikte olaylar, kişiler ve varlıklar okuyucuya doğrudan sunulur.

- Anlatıcı, okuyucu ile eser arasına girmez.

İç monolog: Karakterlerin, duygu ve düşüncelerini belirli bir mantık sırasıyla kendi ağzından, olduğu gibi anlatmasıdır. Burada karakter, kendi kendine konuşur.

Örnek

Çantamı odanın bir köşesine fırlatmıştım. İçinde kırmızı kaplı bir not defteri, güneş ve okuma gözlüklerim, bir kalem, yarım simit, dibine ermiş ruj tüpü, bozuk para cüzdanım ve kapalı bir zarf içinde beş bin lira var. Beş bin lira o zarfın içinde yalnız değil.

Adalet Ağaoğlu, *Ölmeye Yatmak*

Bilinç akışı: Kişilerin, duygu ve düşüncelerini herhangi bir mantıksal bağ endişesi taşımadan, düzensiz bir şekilde ve çağrışıma dayalı olarak okuyucuya aktarmasına dayanan bir tekniktir.

Örnek

Erken yatmasının başka bir nedeni de yarınki direksiyon kursu. Ben de yatıp uyumalıyım, herkes yatıp uyumuştur. Benden başka kimse, bu mektubun anlamını düşünmüyor. Ben de kaçamak yapıyorum şimdi: karımdan gizli, Selim'i düşünüyorum. Hayır, gizli değil; biliyor kimi düşündüğümü. Gene de bir gizlilik var: ne düşündüğümü, nasıl düşündüğümü bilmiyor. Selim de olsaydı seyrederdi, ben de seyrederdim. Olmuyor; düşünce suçları, kaçamaklar artıyor.

Oğuz Atay, *Tutunamayanlar*

Diyalog: Kahramanların karşılıklı konuşmalarına dayanan anlatım tekniğidir.

Örnek

"Bozacı gibi bağırmayı nasıl öğrendin?"
"Maşallah çok güzel, iyi bir müezzin gibi sesin var."
"Bozayı sattıran, satıcının yanık sesidir." dedi Mevlut.
"Bozacı, geceleri karanlık sokaklarda korkmaz mısın?..
Sıkılmaz mısın?..
"Cenab-ı Allah gariban bozacıya yardım eder.
Aklımdan hep güzel şeyler geçer."

Orhan Pamuk, *Kafamda Bir Tuhaflık*

Etkinlik 10

Hakikatte harbin patlamak üzere olduğuna emindi. “Dünya gömlek değiştireceği zaman hadiseler sakınılmaz olur.” Albert Sorel’in bu cümlesini, son yılların vaziyetini daima beraber konuştukları İhsan sık sık tekrarlardı. Mümtaz şimdi bu dikkate çok sevdiği bir şairin acı kehanetini ilave etmişti: “Avrupa’nın sonu...” Fakat şimdi bunları İhsan’la konuşamazdı. İhsan hastaydı. O, yattığı yerden vaziyeti düşünüyordu. Eli bir çaresizlik ve yalvarma işaretiyle yorganın üstüne düştü.

— Geceyi nasıl geçirdi?

Macide yumuşak ve taze çimen rüyası sesiyle cevap verdi:

— Hep böyle Mümtaz, dedi, hep böyle...

— Sen hiç uyudun mu?

— Burada Sabiha ile beraber yattık. Fakat uyuyamadım.

Eliyle, gülümseyerek sediri gösteriyordu. Beş gecedir yattığı bu yeri, bir darağacını gösterir gibi dehşetle, ürpermelerle gösterebilirdi. Fakat Macide’de, bu garip ve sonsuz derecede zengin mahlukta tebessüm şahsiyetin yarısıdır. O kadar ki gülümsemediği zamanlar onu tanımak kabil olmaz. “Çok şükür ki o günler geçti!” Macide’nin tebessümünü kaybettiği günler arkada kalmıştı.

Ahmet Hamdi Tanpınar

Bu parça ile ilgili aşağıdaki soruları cevaplayınız.

a. Parçada hangi anlatım teknikleri kullanılmıştır, yazınız.

.....

b. Parçadan hareketle dönemin toplumsal durumu ile ilgili çıkarımlarda bulununuz.

.....

c. Parçanın dilinden hareketle Ahmet Hamdi Tanpınar’ın üslubu ile ilgili yorumlarda bulununuz.

.....

d. Kendinizi parçadaki kişilerden birinin yerine koyup olayı devam ettiren bir parça yazınız.

.....

Pastiş

- Postmodern romanda görülen, çeşitli metin türlerinin özellikleri taklit edilerek oluşturulan anlatımdır.
- Postmodern romanda daha önce yazılmış bir metnin üslup (dil ve anlatım) yönünden örnek alınmasıdır.
- Bütüncül ya da kısmi olabilir.
- Aşağıdaki parça, Latife Tekin’in *Sevgili Arsız Ölüm* adlı romanından alınmıştır. Parçada, Türk destanlarının kahramanlarında görülen evden çıkış, yolculuk, olağanüstü güçler ve tabiat olaylarıyla savaşma vb. unsurlara gönderme yapılmıştır.

Örnek

Seyit, alaca karanlıkta “Ben delikanlı değil miyim?” deyip ekmeğini eline aldı, yiye yiye yola düştü. Camı çerçevesi takılmamış inşaatlarda eli bıçaklı rüzgârla, İngiliz anahtarıyla, çekiçle, murçla vurmuştu. Borulara kelepçe taktı, birbirine bağladı.

Parodi

- Postmodern romanlarda görülen bu teknikte, önceden yazılmış bir eser içerik yönünden örnek alınır.
- Postmodern romanda çeşitli metin türlerinin (şiir, mektup, masal vb.) konu özelliklerinin taklit edilmesidir.
- *Binbir Gece Masalları*’nda ve halk hikâyelerinde anlatıcı, başkalarından dinlediklerini aktarır.
- Bunu yaparken de “rivayet ederler ki, derler ki” gibi kalıplaşmış ifadeler kullanır.
- İhsan Oktay Anar, *Puslu Kıtalar Atlası* adlı romanında aynı tekniği kullanmıştır.

Aşağıdaki örnekler *Puslu Kıtalar Atlası* romanından alınmıştır.

Rivayet ederler ki surların hemen içerisindeki Ağa çayırına vakti zamanında...

Rivayet ederler ki oğlu tarafından bir fıçıya konan Uzun İhsan Efendi’nin...

Rivayet ederler ki Bağdat Acem mülkü olmadan çok önce bu kentte hırsızın biri girilmedik ev, soyulmadık konak bırakmıyor...

İroni

- Postmodern romanda birtakım olguların ya da eserlerin alaycı bir anlatımla söz konusu edilmesidir.
- *Yedi Cücesi Olmayan Bir Pamuk Prenses* hikâyesinde Murathan Mungan, masalı ironikleştirmiştir.
- Masalın zamanı ile modern zamanın ritüellerini iç içe sokarak alaycı bir anlatım oluşturmuştur.

Aşağıdaki parça eserden bir kesittir.

Örnek

Öldüğünde bütün ülke ayağa kalktı. Ulusal yas ilan edildi. Bayraklar yarıya dek indirildi. Çok büyük, görkemli bir cenaze töreni yapıldı. Yurdun dört bir yanından, yediden yetmişe herkes bu törene katıldı. Bütün halk, Pamuk Prenses için gözyaşı döktü.

Etkinlik 11

I Odaya giren, inanılmayacak kadar bana benziyordu. Ben oradaymışım! İlk anda böyle düşünmüştüm. Sanki bana oyun etmek isteyen biri, benim girdiğim kapının tam karşısındaki kapıdan içeri beni bir daha sokuyor ve şöyle diyordu: “Bak, aslında böyle olmalıydın sen, kapıdan içeri böyle girmeliydin, elini kolunu böyle oynatarak, odada oturan öteki sene böyle bakmalıydın!” Göz göze gelince selamlaştık. Ama o şaşırımsa benzemiyordu pek. O zaman bana öyle çok benzemediğine karar verdim, sakalı vardı onun; hem kendi yüzümün de, neye benzediğini unutmıştım sanki. O karşımda otururken aklıma bir yıldır aynaya bakmadığım geldi.

Az sonra benim girdiğim kapı açıldı ve onu içeri çağırdılar. Beklerken bunun ustaca düzenlenmiş bir şaka değil, benim sıkıntılı aklımın kurgusu olduğunu düşündüm. O günlerde sürekli hayal görüyordum çünkü: Eve dönüyormuşum, herkes beni karşılamış, beni hemen bırakıyorlarmış, aslında hâlâ gemide kamaramda uyuyormuşum, bütün bunlar bir rüyaymış türünden teselli masalları. Bunun da o masallardan biri olduğunu ama gerçekleştiğini ya da her şeyin bir anda değişip eski düzenine döneceğinin bir belirtisi olduğunu düşünmek üzereydim ki kapı açıldı, beni çağırdılar.

Paşa, benzerimin az ötesinde, ayakta idi. Eteğini öptüdü; hatırlımı sorunca hücrede çektiğim sıkıntılardan, ülkeme dönmek istediğimden söz edeyim, diyordum, beni dinlemedi bile. Paşa hatırlıyormuş, ona bilimden, astronomiden, mühendislikten anladığımı söylemişim; peki ya gökyüzüne fırlatılan o fişeklerden, baruttan anlıyor muymuşum hiç? Hemen anladığımı söyledim ama bir an ötekiyle göz göze gelince bana bir tuzak hazırladıklarından kuşkulandım.

II Yalnızca coğrafi/idari anlamda kullanılmıyor taşra sözcüğü, yetersiz ya da engellenmiş bir toplumsal/kültürel statüyü de imliyor. Bu yüzden taşra, dün de kentin bir alt bölümüydü; taşralı ise dar görüşlü bir çevrenin yerleştiği. Dolayısıyla Kemal Bilbaşar’ın *Denizin Çağırışı* ile Yusuf Atılgan’ın *Anayurt Otel*i adlı romanlarındaki kişilerin, yalnızca İstanbul ve Ankara dışı yerleşim alanlarına özgü olduğu söylenemez. Ama bu belirleme, iki anlatının da birer taşralı birey (tip değil) çevresinde geliştiği ve örüldüğü gerçeğini değiştirmez elbet. Türk yazınında kırsal kesim insanının ilişkileri, genellikle ekonomik düzeyde ele alınmıştır. Eleştiri yazılarında da aynı ölçütle çözümlenmiştir anlatılar. Ancak aralarında 30 yıl yaş farkı bulunan bu iki roman, ekonomik düzeyi alt katmanlarında içererek doğrudan bireye yönelmeleri ve bir psikolojiyi açığa vurmalarıyla dikkati çekerler. Gösterdikleri ortak yapısal özellikler dolayısıyla birlikte okunmak istendikleri için *Denizin Çağırışı*’nın da *Anayurt Otel*i’nin de anlatım özellikleri kendi içlerinde ele alınmayacaktır. En azından gerektiği biçimde.

Numaralanmış parçaları aşağıdaki özelliklere göre karşılaştırınız.

Özellik	I. Metin	II. Metin
1. Sözcükler, gerçek anlamının dışında kullanılmıştır.		
2. Anlatım dili yalın ve sadedir.		
3. Akıcı bir anlatımla oluşturulmuştur.		
4. Amaç insanlara bir şeyler öğretmektir.		
5. Okuyanda estetik haz uyandırılmak istenmiştir.		
6. Benzetmelere yer verilmiştir.		
7. Niteleyici sözcükler kullanılmıştır.		
8. Kısa cümlelerle anlatım hareketlendirilmiştir.		